

Ж.Қ.Қайрат, Ш.Е.Елубай, А.О. Мусабекова
 Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті
 Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.
 elubai33@mail.ru

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ КӘСІПОРЫНДАРДА СТРАТЕГИЯЛЫҚ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ РӨЛІ

Бұл мақалада қазіргі заманғы кәсіпорындарда стратегиялық менеджменттің атқаратын маңызды рөлі қарастырылады. Стратегиялық менеджмент кәсіпорынның нарықта ұзақ мерзімді табысқа жетуін қамтамасыз ету үшін қолданылатын басқару тәсілі болып табылады. Ол кәсіпорынның ішкі және сыртқы жағдайларын ескере отырып, оның дамуына бағытталған нақты мақсаттар мен міндеттерді анықтайды. Мақалада стратегиялық менеджменттің кәсіпорындарға тиізетін ықпалы мен оның тиімділігі, әсіресе қазіргі динамикалық және бәсекелестік ортадағы маңызы талданады. Сонымен қатар, компаниялардың ресурстарын тиімді пайдалану, инновациялар енгізу және ұзақ мерзімді перспективада жетістікке жету үшін стратегиялық менеджменттің қандай құралдары мен әдістері қолданылатыны көрсетілген.

Қазіргі экономика жағдайында кәсіпорындардың өміршеңдігі және табыстылығы көбінесе олардың басқару қабілеттеріне байланысты. Стратегиялық менеджмент қазіргі заманғы кәсіпорындардың нарықтағы өзгерістерге бейімделіп, бәсекелестерден озық тұру үшін маңызды құрал болып табылады. Бәсекелестік артықшылықтарды сақтау үшін компаниялар нарықтағы өзгерістерге жылдам жауап беруі қажет. Стратегиялық менеджмент кәсіпорынның ұзақ мерзімді мақсаттарын анықтай отырып, осы мақсаттарға жету үшін қажетті ресурстарды қалай пайдаланатынын айқындайды.

Стратегиялық менеджмент нарықтың даму тенденцияларын болжауға, ұйымның ішкі және сыртқы ортасын сараптауға, сонымен қатар кәсіпорынның бәсекелестерінен алда болуына мүмкіндік береді. Әсіресе жаһандық нарықтағы бәсекелестік пен технологиялық прогрестің жылдамдығы кәсіпорындардың икемді болуын талап етеді. Стратегиялық жоспарлау және басқару арқылы компаниялар нарықтағы орнын нығайтып, сыртқы және ішкі өзгерістерге уақытында бейімделе алады. Стратегиялық менеджменттің кәсіпорынның жалпы басқару жүйесіндегі маңыздылығын түсіндіріп, оның компанияны дамытудағы рөлін айқындайды. Сонымен қатар, осы әдістің артықшылықтарын зерттеудің өзектілігі айқындалады, себебі заманауи нарық жағдайында кәсіпорындардың тұрақтылығы мен тиімділігі көбінесе басқару шешімдеріне байланысты [1].

Бұл мақаланың басты мақсаты – қазіргі заманғы кәсіпорындардағы стратегиялық менеджменттің рөлін жан-жақты талдау. Стратегиялық менеджменттің рөлін жан-жақты талдау үшін алдымен стратегиялық менеджменттің негізгі ұғымдарын түсіндіріп, оның кәсіпорынның дамуында қандай рөл атқаратынын көрсету қажет. Сонымен қатар, мақалада стратегиялық менеджменттің кәсіпорындарға қандай тиімді нәтижелер беретіні және оның бизнес-процестерге қалай ықпал ететіні зерттеледі.

Стратегиялық басқару тәсілдерінің қалай қолданылатыны, олардың кәсіпорынның бәсекелестік артықшылықтарын дамытуға қалай ықпал ететіні талданады. Мақаланың мақсаты – бұл процестің тек теориялық негіздерін түсіндіріп қана қоймай, оны практикалық деңгейде де қарастыру. Әсіресе Қазақстандағы және халықаралық деңгейдегі кәсіпорындарда стратегиялық менеджменттің қандай әдістері қолданылатынын анықтап, олардың ерекшеліктері мен артықшылықтарын салыстырмалы түрде талдау маңызды. Сонымен қатар, зерттеу кәсіпорынның ұзақ мерзімді мақсаттарына жету үшін стратегиялық менеджменттің маңызын және оның компанияның тұрақтылығына әсерін көрсетуді көздейді. Бұл мақала стратегиялық менеджменттің теориялық және практикалық аспектілерін біріктіріп, кәсіпорындардың дамуына нақты ықпал ететін факторларды зерттеуге бағытталған.

Стратегиялық менеджмент туралы түрлі теориялар мен көзқарастар сарапталды. Бұл мақалада әдеби шолу әдісі қолданылып, стратегиялық менеджменттің әртүрлі аспектілері зерттелді. Әрбір аспект компанияның стратегиялық жоспарлау және басқару процестеріне қалай ықпал ететінін түсіндіру үшін талданды. Сонымен қатар, кәсіпорындардың нарықтағы іс-әрекеттеріне шолу жасалды. Әдебиеттерде стратегиялық менеджменттің түрлі бағыттары көрсетілген. Олардың ішінде классикалық, ресурстық және инновациялық бағыттар бар. Бұл аталған әдістердің әрқайсысы егжей-тегжейлі қарастырылып, кәсіпорындардың оларды қалай қолданатынын сараланды. Сонымен қатар, нақты компаниялардағы тәжірибелік мысалдар келтірілді.

Қазіргі заманғы кәсіпорындардың стратегияларын әзірлеу және жүзеге асыру бойынша мәліметтер пайдаланылды. Сонымен қатар, халықаралық компаниялардың стратегиялық басқару тәжірибелері де қарастырылды. Осы деректерді қолдана отырып, кәсіпорындардың стратегиялық менеджмент арқылы ұзақ мерзімді бәсекелестік артықшылықтарды қалай қалыптастыратыны анықталды.

Қазіргі заманғы кәсіпорындарда стратегиялық менеджменттің бірнеше маңызды аспектілері анықталды. Негізгі нәтижелер мыналар:

1. Ұзақ мерзімді жоспарлау:

- Стратегиялық менеджмент кәсіпорындарға ұзақ мерзімді мақсаттарды анықтап, олардың орындалуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Кәсіпорындар стратегиялық жоспарлар арқылы болашақтағы экономикалық жағдайлар мен нарықтық тенденцияларды болжап, оларды алдын ала есепке ала алады [2].

2. Бәсекелестік артықшылықтарды дамыту:

- Кәсіпорындар стратегиялық менеджменттің көмегімен бәсекелестік артықшылықтарды қалыптастырып, оларды нарықта нығайта алады. Бәсекелестік артықшылықтарға инновациялық технологияларды енгізу, сапалы өнімдер шығару және тұтынушыларға ерекше қызмет көрсету жатады.

3. Ресурстарды тиімді пайдалану:

- Стратегиялық басқару ресурстарды ұтымды қолдануды қамтамасыз етеді. Бұл кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын арттырып, оның нарықтағы орнының беріктігін қамтамасыз етеді. Компаниялар ресурстарын тиімді пайдалану арқылы шығындарды азайтып, пайдасын көбейтеді [3].

4. Инновацияларды енгізу:

- Инновациялар – қазіргі заманғы кәсіпорындардың тұрақты дамуының негізгі драйвері. Стратегиялық менеджмент кәсіпорындарға нарықтағы өзгерістерге икемді болуға, жаңа өнімдер мен қызметтерді нарыққа енгізуге көмектеседі.

5. Нарықтық өзгерістерге бейімделу:

- Нарықтағы тұрақсыздық кезінде кәсіпорындар стратегиялық менеджменттің көмегімен өзгерістерге тез жауап береді. Бұл компанияларға сыртқы ортадағы тәуекелдерді азайтып, нарықтық жағдайларға бейімделуге мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы кәсіпорындар үшін стратегиялық менеджменттің маңыздылығы орасан зор. Жаһандану, технологиялық прогресс, және нарықтағы бәсекелестіктің күшеюі кәсіпорындарға жаңаша тәсілдер мен әдістерді енгізуді талап етеді. Стратегиялық менеджменттің көмегімен кәсіпорындар нарықтағы өзгерістерді бақылап, олардың тенденцияларын алдын ала болжай алады. Бұл дағдылар кәсіпорындарға нарықтық жағдайлардың өзгерістеріне уақытында жауап беруге және бәсекелестерінен озып кетуге мүмкіндік береді.

Стратегиялық менеджменттің тиімділігі кәсіпорынның ұзақ мерзімді даму стратегиясын қалыптастыруда көрінеді. Кәсіпорындар өздерінің ресурстарын, оның ішінде қаржылық, адами және материалдық ресурстарын тиімді пайдалана отырып, бәсекелестік артықшылықтарын дамытуға болады. Мысалы, нарықта бұрыннан келе жатқан компаниялар өздерінің басқару стратегияларын өзгерте отырып, жаңа технологиялар мен инновацияларды енгізуде. Бұл оларға тұтынушылардың өзгеріп жатқан талаптарына жауап беруге және нарықтағы өз орнын нығайтуға көмектеседі [4].

Қазақстандағы кәсіпорындар үшін стратегиялық менеджменттің ерекше маңызы бар, себебі еліміздің экономикасы дағдарыстар мен өзгерістерге толы. Сондықтан, компаниялар үшін стратегиялық жоспарлаудың, әсіресе ұзақ мерзімді стратегиялардың маңызы артып келеді. Стратегиялық менеджмент көмегімен кәсіпорындар нарықтағы қауіптерді алдын ала анықтап, оларға бейімделу стратегияларын әзірлей алады. Бұл тәсіл тәуекелдерді басқаруды жеңілдетіп, компанияның нарықтағы орнының тұрақтылығын арттырады. Сонымен қатар, стратегиялық менеджмент кәсіпорындарда инновациялық мәдениетті қалыптастыруға ықпал етеді. Инновацияларды басқару, жаңа өнімдер мен қызметтерді нарыққа енгізу үшін кәсіпорындар стратегиялық жоспарлау арқылы ұйымдастырылады. Мұндай стратегиялар кәсіпорындардың нарықтағы бәсекелестік артықшылықтарын арттыруға және тұтынушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған.

Нарықтың динамикалық ортасында кәсіпорындардың стратегиялық жоспарлары өзгерістерге икемді болуы тиіс. Олар нарықтағы бәсекелестікке қалай жауап беретініне байланысты, компаниялардың ұзақ мерзімді дамуы мен тұрақтылығы қамтамасыз етіледі. Талдау барысында кәсіпорындардың стратегиялық менеджментті тиімді қолдану нәтижесінде нарықтағы жағдайларын

жақсартатындығы анықталды. Бұл, өз кезегінде, олардың қаржылық көрсеткіштерінің жақсаруына, жаңа клиенттерді тартуға және нарықтағы үлесін арттыруға көмектеседі.

Сондықтан, стратегиялық менеджменттің маңыздылығын түсіну қазіргі заманғы кәсіпорындар үшін қажеттілік болып табылады. Нарықтағы бәсекелестік күресінің артуы, технологиялардың жылдам дамуы, және экономиканың жаһандану процесі кәсіпорындарға стратегиялық басқару дағдыларын меңгеруді және оларды тиімді қолдануды талап етеді. Стратегиялық менеджменттің көмегімен кәсіпорындар тұрақтылық пен табысқа қол жеткізіп, нарықтағы өзгерістерге уақытында жауап бере алады.

Қорытындылай келе Қазіргі заманғы кәсіпорындар үшін стратегиялық менеджменттің рөлі ерекше маңызды. Ол кәсіпорындардың ұзақ мерзімді даму жолын айқындап, нарықтық бәсекелестік ортада табысты болуына мүмкіндік береді. Стратегиялық менеджмент кәсіпорындарға олардың мақсаттарын анықтауға, ресурстарды тиімді басқаруға, және бәсекелестік артықшылықтарды дамытуға көмектеседі. Бұл басқару тәсілі қазіргі экономикадағы динамикалық өзгерістерге бейімделуді жеңілдетеді, кәсіпорындардың нарықтағы орнының беріктігін қамтамасыз етеді [5].

Стратегиялық менеджменттің кәсіпорынның табысына, тұрақтылығына, және инновациялық әлеуетіне тигізетін ықпалы анықталды. Кәсіпорындар нарықтағы өзгерістерді бақылап, өзінің стратегияларын уақытында түзету арқылы бәсекелестерінен озық тұра алады. Сонымен қатар, стратегиялық менеджмент компаниялардың қаржылық көрсеткіштерін жақсартып, жаңа нарықтарға шығуға және клиенттер базасын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Қазіргі жаһандану мен технологиялық прогресс жағдайында стратегиялық менеджменттің тиімділігін арттыру – кәсіпорындардың ең басты мақсаты болуы тиіс. Қазақстандағы кәсіпорындар үшін стратегиялық басқару әдістерін жетілдіру, инновацияларды енгізу, және нарықтық тәуекелдерді тиімді басқару маңызды. Бұл тәсілдер кәсіпорындарға тұрақты даму мен табысты бизнес жүргізу мүмкіндігін береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Купешова С. Стратегиялық менеджмент: оқу құралы. — Алматы: Қазақ университеті, 2018. <https://www.kaznu.kz/kz/3415/news/one/35221/>
2. Зуб А.Т. Ұйымдастыру дағдарыстарын басқару. — Мәскеу: Университеттік гуманитарлық лицей, 2003.
3. Семей Н. Стратегиялық менеджмент. — Астана: Ғылым, 2020. <https://open.kz/kz/courses/strategiyaly-menedzhment-negzder-bsekelk-artyshylya-mtylu>
4. Воронина Т.П., Молчанова О.П. Инновациялық ұйымдарды басқару ерекшеліктері. // Мәскеу университетінің хабаршысы. — 2004. — №2. — Б. 35-40. https://kk.wikipedia.org/wiki/Стратегиялық_басқару
5. Стратегиялық жоспар 2025. Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің ресми ақпараттық ресурсы. — [primeminister.kz](<https://primeminister.kz>).

ҒТАХА 06.71.07

С.К. Ержанова¹, Б.К. Спанова², С. Жарылқасын³

^{1,3}Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті,

²Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті

^{1,2,3}Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.

salta_27@mail.ru

ҚАЗАҚСТАНДА АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНІН МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІН АРТТЫРУ

Қазақстан – ауылшаруашылық өнімдерімен өзін-өзі қамтамасыз етіп қана қоймай, ауылшаруашылық өнімдерінің экспортын дамыта алатын елдердің бірі. Ауыл шаруашылық саласын қолдау – мемлекеттің өзекті мәселелерінің бірі, өйткені ұлттық экономиканың бұл саласы нарық пен бәсекеге аз икемделген.

Еліміздегі агроөнеркәсіп кешенін экономикалық өсудің драйверіне айналдыру үшін ғаламданду жағдайындағы үрдістерді ескере отырып (Еуразиялық экономикалық одақтың